

Inleiding

Noks Nauta & Ine Schouwstra

Waarom een boek over hoogbegaafde senioren?

Hoogbegaafdheid bij senioren, waarom is dat een thema? Vele mensen weten inmiddels wel dat hoogbegaafdheid bij kinderen een aandachtspunt kan zijn. Daar is al veel over geschreven en vele scholen houden daar rekening mee. Deze kinderen zijn eigenlijk ‘te makkelijk lerende kinderen’ (De Heer, 2017). Het huidige schoolsysteem is erg ingesteld op gelijkheid, er is vaak te weinig ruimte voor kinderen met bijzondere eigenschappen (creativiteit). Het kind zelf kan zich van jongs af aan ‘anders’ voelen. Als de omgeving dit niet goed kan begeleiden, kan zo’n kind een drop-out worden. Het kan soms geen passende vriendschappen opbouwen en ook psychische problemen krijgen. We weten echter niet bij welk deel van de hoogbegaafden dit gebeurt, dat is niet onderzocht en zou ook lastig te onderzoeken zijn.

Hoogbegaafdheid wordt in hoofdstuk 2 nader uitgelegd. We zien het vooral als een combinatie van een aantal kenmerken waar een hoge intelligentie zeker bij hoort.

Hoe de hoogbegaafdheid zich bij iemand concreet uit, is een resultante van vele verschillende factoren. Niet alleen de hoogbegaafdheid, ook de persoonlijkheid en de vele ervaringen die iemand opdoet in het leven in verschillende contexten, zijn daarbij van belang. Hoogbegaafden zijn onderling daarom ook heel verschillend. Toch zien wij en vele anderen dat de hoogbegaafdheid een belangrijk onderdeel is van iemands persoon en identiteit. En er is wel een grootste gemene deler in de beschrijving van hoe we hoogbegaafdheid zien.

We weten inmiddels ook dat hoogbegaafdheid, als die op volwassen leeftijd niet is herkend, kan leiden tot knelpunten in allerlei domeinen van het leven (Nauta & Van de Ven, 2017). Hoogbegaafd blijf je je gehele leven, het is een onderdeel van je identiteit. Inmiddels kregen we vragen over hoe hoogbegaafdheid bij ouderen

eruitziet en weten we op basis van praktijkverhalen en enkele onderzoeken dat het ook voor deze leeftijdsgroep belangrijk is om te beseffen wat je kenmerken en behoeften zijn. Juist omdat ze niet gemiddeld zijn. Daarom hebben we dit boek geschreven. Omdat er nog niet veel over deze doelgroep is gepubliceerd, hebben we veel praktijkverhalen gebruikt.

Persoonlijke ervaringen van mensen uit ons netwerk, bijvoorbeeld met hun (schoon)ouders, waren mede een aansporing om dit boek te schrijven. We hopen zo dat vanuit de vele verhalen dit boek aansluit op de praktijk.

Doel van dit boek

Met het boek willen we vooral praktische kennis over hoogbegaafdheid bij ouderen delen, omdat we merkten dat er over deze doelgroep nog bijna geen kennis beschikbaar is. Waar dat mogelijk is, geven we ook wetenschappelijke kennis weer. De voorradige kennis over ouderen is immers vooral algemeen van aard en blijkt zelden specifiek op hoogbegaafden te zijn afgestemd.

Doelgroep

Dit boek is bedoeld voor ouderen die weten of vermoeden dat ze hoogbegaafd zijn of daar meer over willen weten. We menen dat veel van onze inzichten net zo gelden voor hoogopgeleide ouderen of creatieve of nieuwsgierige ouderen. Het woord ouderen of senioren is overigens niet aan een concrete leeftijd gekoppeld. We hebben het over mensen die zelf voelen dat ze ouder worden. En dat komt bijna altijd vanwege fysieke of psychische ongemakken en/of wanneer ze daar hulp voor nodig hebben. Maar het boek is evenzeer geschreven voor de naasten van deze mensen en hun verzorgenden, begeleiders, hulpverleners,... Kortom, voor alle mensen in de directe ouderenzorg.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft weer hoe we nu naar hoogbegaafdheid in het algemeen kijken en voor zover dat relevant is voor dit boek. In hoofdstuk 3 beschrijven we wat we

momenteel uit onderzoek en praktijk weten van hoogbegaafde senioren. Daar is nog niet veel over geschreven, laat staan onderzocht, zoals we al aangaven.

Daarna volgen in deel II diverse voorbeelden van (vermoedelijk) hoogbegaafde senioren uit de praktijk. Deze beschrijvingen zijn niet bedoeld om hoogbegaafdheid vast te stellen maar gelden nadrukkelijk als voorbeelden. Vaak is een ‘harde’ diagnose’ inclusief IQ-test niet (meer) nodig, omdat het gaat om het beter herkennen van iemand als persoon. In die zin zouden we dit boek vooral practice-based willen noemen.

In deel III zullen we diverse thema’s die voor deze doelgroep van belang zijn, nader bespreken. De keuze voor deze thema’s is ook gemaakt vanuit de praktijk.

Tot slot geven we in deel IV praktische aanbevelingen, zowel voor de hoogbegaafde ouderen als voor mensen die werkzaam zijn in de zorg. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op alles wat daarover in het boek is geschreven en zijn bedoeld als een soort praktische checklist, die ook voor opleidingssituaties kan worden gebruikt.

Dit boek is grotendeels gebaseerd op de situatie van de ouderenzorg in Nederland. We hebben gemerkt dat intrapersonlijke ervaringen van hoogbegaafden wat betreft het ervaren van hun hoogbegaafdheid vaak universeel en over de hele wereld vergelijkbaar zijn. De context waarin hoogbegaafden wonen en leven, is uiteraard wel verschillend. Daarom vergelijken we sommige situaties met België, om ze wat ruimer te schetsen.

Auteurs

Dit boek is tot stand gekomen door bijdragen van verschillende auteurs. De redactie heeft de algemene delen geschreven, de cases zijn opgesteld op basis van verhalen uit de praktijk en enkele auteurs met specifieke kennis zijn aangezocht om diverse onderdelen van deel III te schrijven. Alle namen van de auteurs en hun achtergronden zijn vermeld in het hoofdstuk ‘Over de auteurs’.

Dankwoord

Deze publicatie heeft een lange voorbereidingstijd gehad. Over hoogbegaafde senioren was en is nog niet veel geschreven en om een boek te schrijven heb je kennis nodig. Ervaringskennis was er al wel. Vele mensen in ons netwerk hebben ons gestimuleerd om dit boek samen te stellen. Zonder hun steun, bemoedigende woorden en constructieve ideeën was het ons niet gelukt. We hebben ook veel geleerd in dit proces. Het samenwerken met de andere auteurs was heel motiverend.

We bedanken met name Lieke Deveer, oud-huisarts, die vanuit haar professionele en persoonlijke leven de grote noodzaak van dit boek zag en steeds heeft gezegd dat dit boek er echt moest komen. We bedanken ook Ellen Kessels die als gz-psychooloog bij een eerdere versie van het manuscript veel waardevolle opmerkingen heeft gemaakt en Noud Engelen die als ouderenspsycholoog het hoofdstuk over dementie heeft meegelezen en ons deskundig commentaar heeft gegeven.

De vele andere mensen die ons tijdens het proces hebben bijgestaan en die we hier niet met name noemen, bedanken we vanzelfsprekend ook.